

Авторска справка за трудовете

на доц.д-р Марияна Ангелова Пискова

за участие в конкурс за академичната длъжност

ПРОФЕСОР на СУ “Св. Кл. Охридски”, Исторически факултет,

в професионално направление

2.2. История и археология /архивистика и документалистика/

(обявен в ДВ бр. 59 / 04.08.2015 г.)

I. Монографии

Пискова, М., „Героите на Шипка“ Архивен прочит на един филм за Руско-турската война(1877-1878) от времето на Студената война, Изд. на ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград, 2015, 523 с.

„Героите на Шипка“ е първият съветско-български игрален филм за Руско-турската война от 1877-1878 г. Създаден е в първата половина на 1950-те години, излиза на екран в началото на 1955 г. и е проникнат от духа на „социалистическия реализъм“. Съвместната продукция с режисьор-постановчика известния Сергей Василев е предназначена да послужи като модел и школа за „младата“ българска кинематография и да възпее в кинематографична форма руско-българска и съветско-българската бойна дружба.

Избраната тема за Руско-турската война като сюжетна линия за съвместния филм от времето на Сталин е в съзвучие с водената вече Студена война. Недвусмисленият паралел между руската и съветската военна сила във финалните кадри на филма е предназначен не само за българската аудитория, но и за всички, които са от другата страна на „желязната завеса“. Богатият пропаганден потенциал на филма „Героите на Шипка“ във времето на идеологическа конфронтация от 1950-те години го превръща в най-гледания филм в България.

В историята на българското кино от годините преди 1989 г. „Героите на Шипка“ еднозначно е определян като постижение и модел за батален, исторически, военен филм за Руско-турската война 1877-1878 г. Съвременните автори го определят като

еталонен соцреализъм и го нареждат сред продуктите на културното инженерство и инструментите за пропагандиране и легитимиране на комунистическа идеология.

Липсата на проучване за историята на филма „Героите на Шипка“, което да се основава на архивни документи, провокира настоящото изследване. От друга страна е стремежът да се оповести, сравнително големият обем от документи, отразяващи процеса на създаването на филма, които все още са непознати и невъведени в научен оборот.

В България най-компактно архивни следи от филма се пазят в Централния държавен архив и в Държавния военноисторически архив-Велико Търново, а също така и в Българската национална филмотека. В двата централни архива документите за „Героите на Шипка“ са съсредоточени в 14 архивни фонда от личен и учреденски произход, включително и от масива на бившия Централен партийен архив. Към тях се добавят и проучените архивни документи от Държавен архив-Благоевград, отразяващи разпространението на филма и организираните посещения и обсъждания в региона. В читалнята и хранилището на Българската национална филмотека се пазят 5 досиета на филма „Героите на Шипка“, непосредствено свързани със създаването и разпространението на филма, които до момента не са привеждани в известност.

В Русия архивните следи от създаването на филма са разделени между двата големи специализирани архива, съответно в Москва – Руския държавен архив за литература и изкуство и в Санкт Петербург – Централния държавен архив за литература и изкуство. Преобладават учреденските фондове – 7 на брой, сред които особено място заема фондът на киностудията „Ленфилм“. Два са личните фондове, най-значимият и информативен, от които е фондът на Братя Василеви. Извори за процесите на управление, контрол и цензуриране на кинематографията в съветските условия се пазят и са достъпни в наскоро откритите за потребители фондове от Архива на президента на Руската федерация.

Издирените повече от 8 000 листа архивни документи за филма, които се намират в различни хранилища в България и в Русия са представени в двете части от книгата.

Първата част е разказ за историята на филма „Героите на Шипка“, в който говорят самите архиви. Архивните следи позволяват да се направи достатъчно дистанциран

прочит, който същевременно отразява реалната среда, в която е създаден филмът „Героите на Шипка“.

Втората част, архивистичната, играе ролята на научно-справочен апарат. Съставена е от два справочника – идеален опис и тематичен преглед, а също така и от една документална публикация на спомени на опълченци от края на 1940-те години, записани специално, за да послужат за филма.

Чрез двата архивни справочника се осигурява максимално равнопоставена, симетрична и унифицирана информационна основа за архивния прочит на историята на филма „Героите на Шипка“, основан надокументалните следи, запазени в българските и руските архиви.

Какво се постига чрез справочника идеален опис?

1. Съставя се високоинформативен справочник за процесите, съпътстващи създаването на игралния филм „Героите на Шипка“, отразени в документи върху различни носители, различни по характер, вид, съдържание, степен на значимост и информативност, които се пазят в различни архивни комплекси от различни архиви, в две държавни архивни мрежи, както и в други специализирани архивохранилища.

2. Новоизградената класификационна схема на описва служи като своеобразен информационно-търсещ език и улеснява търсенето във виртуалния архив на филма „Героите на Шипка“, но заедно с това препраща и към реалните архивни институции, където се намират документите. Чрез съставените и редактирани заглавия на обособените 152 архивни единици се постига усъвършенстване на описанието.

3. Обединените в общ справочник описания за документи, които физически са разсредоточени в отдалечени архиви, дори в различни държави е едното, потрудоемкото и трудноизпълнимо условие за улесняване на достъпа до самите документи. Следваща стъпка, която е възможна и изпълнима чрез дигитализиране на документите и използването им в интернет-пространството е в съзвучие с архивните политики за онлайн достъп до архивни справочници и архивни документи.

Какво се постига чрез тематичния преглед за филма „Героите на Шипка“?

1. Привежда се в известност цялостното издирено архивно наследство от процеса на създаване на филма „Героите на Шипка“ от българските и руските архиви, което улеснява следващите проучвания.

2. Разкрива се съдържанието на онези архивни документи, които се пазят в хранилището на Българската национална филмотека в Бояна, които не са обработени и поради това са недостъпни за потребителите. Чрез тематичния преглед се улеснява възможно най-широкият достъп до тяхното съдържание.

3. Преодолява се, макар и не напълно, съществуващата разлика между степента на разкриване на съдържанието на документите за филма в руските и в българските архиви.

Третият резултат от проучването на архивното наследство от филма „Героите на Шипка“ е в полето на археографията и е под формата на документална публикация на спомените на 10 опълченци, които през 1948 г. са били записани за целите на филма. Тези спомени също се пазят в непригоденото за читатели архивохранилище на Националната филмотека и затова чрез публикуването им всъщност са приведени в известност по възможно най-приемливия начин за потенциалните потребители. Текстът е възпроизведен цялостно, без съкращаване, със запазване на езиковите и диалектическите особености и без осъвременяване. Уточнени и добавени са някои биографични данни за опълченците, включително и имената им с помощта на специализираните справочници. Значимостта на публикуването на спомените на опълченците ще нараства с времето.

Събраните архивни документи разкриват един по-различен, многолик и нееднозначен образ на филма „Героите на Шипка“. От своя страна тези документи изграждат виртуалния архив на филма „Героите на Шипка“, достъпът до който е възможен и улеснен от двата взаимно допълващи се архивни справочника. В своята цялост реконструкцията на архива на филма „Героите на Шипка“ може да се определи и като модел и опит без досегашен аналог в българската архивна теория, методика, практика за реконструкция на традиционния архив от писмени документи на един кинодокумент, на един игрален филм.

Учебници и учебни помагала:

Анчова, К., М.Пискова, М.Тодоракова. Архив на българските архиви, Изд. на Югозападен университет „Неофит Рилски“ Благоевград, 2003, 676 с.

Сборникът представлява автентичен документален прочит на историята на българската архивна мисъл и практика от периода на Българското възрождение до средата на 20 век. Чрез събраните и публикувани текстове се прави опит да се разкрие комплексът от фактори – исторически, обществено-политически, културни, народопсихологически и пр., които очертават процеса на формиране на архивни сбирки и изграждане на архивни институции. Съдържа архивни извори, които се публикуват за първи път, а за други, известни извори, се предлага нов съвременен прочит. Предназначен за обучението на студенти, сборникът е придружен и от препоръчителна библиография с най-важните изследвания по история на българските архиви и биографични сведения за някои от срещаните се в документите личности.

II. Съставителство

Речник на българската архивна терминология. Съст. колектив. Изд. на ВСУ “Черноризец Храбър”. 2002, 150 с.

История на местното самоуправление. Сборник материали, I част. Съст. колектив. Изд. на ЮЗУ „Неофит Рилски“. 2003, 260 с.

Виртуална Горна Джумая. Минало и културно разнообразие на Община Горна Джумая/Благоевград. Съст. колектив. Изд. на ЮЗУ „Неофит Рилски“. 2007, 476 с.

Виртуална Горна Джумая/Благоевград. Кинохроники, фотообрази, публикации. Мултимедиен диск. Съст. колектив. Изд. на ЮЗУ „Неофит Рилски“. 2007

WomenandMinoritiesArchivesVol.1,Editors: KristinaPopova, MarijanaPiskova, MargarethLanzinger, NikolaLangreiter, PetarVodenicharov. Sofia, SEMARh, 2009, 293.

III. Студии и статии

1. **Пискова, М.** Из документалното наследство на Фондация “Българско дело”, Известия на държавните архиви, кн.80, 2000 г., с.90-205

Публикуваните за първи път документи, отразяващи създаването и дейността на Фондация „Българско дело“ (1941-1948) са опит да се запълни липсата на архивен фонд в Централния държавен архив за частно-правната институция за образна пропаганда в България. Историята на фондацията се представя чрез издирените документи от фондовете на Министерския съвет (ф. 284К и ф.136), Министерството на информацията и изкуствата (ф.2), Дирекция на националната пропаганда (ф.15К), Управление на кинематографията (ф.383) и др., както и чрез запазеното в Българската национална филмотека досие „Българско дело“ с документи от 1946 г. На основата на изворите се разкрива ролята на фондацията в разработването на законопроекта за кино- и фотокултура от 1944 г.; за архитектурно-строителното бюро към фондацията за проектиране и построяване на киноцентъра в Бояна; за откриването на курсове за подготовка на специалисти в областта на кино- и фототехниката и т.н. Публикуваните архивни документи позволяват да се разкрие многостранната дейност на Фондация „Българско дело“ в областта на кинопроизводството, кинематиката, професионалната квалификация, вноса, износа на филми и в киноразпространението. Подбраните 50 документа (от общо издирените повече от 100) разкриват предисторията и началото на фото- и киноархива в България през 1940-те години.

2. **Пискова, М.** Фондация “Българско дело” (1941-1948) - идеи и предпоставки за създаване на държавен фото- и киноархив. В: История, образование, континуитет и промяна. Сборник в чест на проф. Йордан Шопов., Благоевград, 2003, с. 101-110

В статията се представя идеята за създаване на български държавен фото- и киноархив и законовите разпоредби от 1940-те години. Откриват се различията, но и приемствеността в дейността на институцията за образна пропаганда Фондация „Българско дело“ (1941-1948 г.) в двата периода от функционирането ѝ преди и след разделната дата 9 септември 1944 г.

3. **Пискова, М.** Българският държавен фотоархив, В: Сб. Власт и социум. Известия по история. I, Благоевград, 2003, с. 276-287.

Проследява се историята на създаването на държавния фотоархив в България от най-ранното предложение на 17 ноември 1944 г. от председателя на Фондация „Българско дело“ до министър-председателя Кимон Георгиев за откриване на фотографен отдел. Целите и функциите на бъдещия български фотоархив се определят още през декември 1944 г., а от края на 1945 се въвежда и длъжността на архивист – под формата на „картотекьор негативи и позитиви“, който отговаря за описването и правилното и безопасно съхранение на негативите и позитивите. След закриване на Фондация „Българско дело“ през 1948 г. историята на държавния фотоархив се представя чрез запазените следи във фонда на Управлението на кинематографията и въз основа на правителствени разпоредби от началото на 1950-те години. Следначалото на архивното законодателство през 1951 г. статутът на фотоархива се определя и според Указ 515 от 10 октомври 1951 г. и Закона за Държавния архив от 1974 г. и последвалите изменения в нормативната уредба.

4. **Пискова, М., К.Парушева** Държавният фотоархив–между миналото и бъдещето, Арх.преглед, 2003, кн.3-4, с. 16-31

При провеждането на приватизационна процедура на Едноличното акционерно дружество „Българска фотография“ в края на 1999 година, възникналият въпрос за опазването на фотодокументите от Държавния фотоархив е решен в полза на системата от българските държавни архиви. Наред с административно-управленската документация в Централния държавен архив и в 27-те държавни архиви в страната постъпват и фотодокументите, принадлежали до момента на Националната фотографска агенция и нейните поделения в страната. В статията се проследява процесът на приемането в държавните архиви на фотодокументите, запечатали следите на образната фотопропаганда на България от 1944 до началото на 1990-те години. Първият етап на приемане обхваща горимия фонд от фотодокументи на нитратна основа (1945-1960). Вторият е за създадените след 1960 г. фотодокументи. Показани са

различията в обема и състава на фотодокументитев конкретните архиви в страната. В две от поделенията на фотографската агенция – в Пазарджик и Кюстендил не са запазени фотодокументите. Разгледана е и методиката, по която се обработва постъплението от повече от 6 млн. кадри с фотодокументи и тематични албуми.

5. **Пискова, М.** Българският държавен киноархив, В: Сб. Дойно Дойнов. 75 години наука, мъдрост и достойнство, събрани в един живот. Варна, 2004, с. 297-312.

Проследява се историята на българския киноархив от 31 март 1941 г. до 1990-те години. За първи път се обхващат и анализират всички нормативи, които определят статута на киноархива в България. Разкрити са и опитите чрез архивното законодателство в България от 1970-те години да се постанови изграждането на Централен държавен кино-фото-фоноархивна основата на Българската национална филмотека. Представят се и последвалите промени в законодателството, които определят мястото на Българската национална филмотека сред органите за управление на Държавния архивен фонд. Историята на опазването на българските кинодокументи е проследена през архивните документи от самата филмотека и от Централния държавен архив.

6. **Пискова, М.** За първите 50 години на списанието “Архивен преглед”, Архивен преглед, 2004, кн.1, с.10-12

По юбилейния повод се прави равносметка за профила и постигнатото през годините от първото специализирано професионално периодично списание на българските архивисти. Определя се значението на списанието за обучението на студентите.

7. **Анчова, К., М.Пискова, М.Тодорова.** От архивите – към студентските аудитории. “Архив на българските архиви”. В: Сб.: Българската университетска архивистика като образователен модел – история и бъдеще., Университетски четения по архивистика, т.І, С., 2009 г., с.164-171

Целта на статията е да представи издадения документален сборник с извори за история на българските архиви и да се определи неговото място в обучението по архивистика. Обосновава се изборът на структура на изданието и критериите при подбора на извори (от многократно повече събраните при подготовката на сборника). Привеждат се примери с открити и за първи път оповестени в сборника документи, какъвто е един от най-ранните актове на княз Александър I – указ №28 от 19 юли 1879 г. за учредяване при министерствата на длъжността архивар и администратор (издаден само две седмици след указ №1 за назначаване на първото българско правителство).

Друг показателен пример е от 1911 г. и съдържа тогавашните изисквания към директора на бъдещия Държавен архив според предложението на парламентарната комисия по изработването на щатовете на държавните чиновници: да е завършил средно класическо образование, висше образование, а след това и специално по архивистика, да има познания по чужди езици, 13 години предварителен стаж и административна отговорност.

Споделят се и първите отзиви от прилагането на „Архив на българските архиви“ в обучението на студентите.

8. **Пискова, М.** Между традициите и мултимедийните технологии. Обучението по архивистика в Югозападния университет “Неофит Рилски”. В: Сб.: Българската университетска архивистика като образователен модел – история и бъдеще., Университетски четения по архивистика, т. I, С., 2009 г., с. 198-206

В статията се проследява обучението по Архивистика в Югозападния университет от първата въведена дисциплина през учебната 1992/1993 г. „Увод в архивознанието“ до задължителните и избираеми дисциплини по Архивистика в тристепенното обучение по История, Балканистика, Културология, Връзки с обществеността и др. От 2005 г. се открива и магистърска програма „Архиви и музеи. Опазване на документалното наследство в информационното общество“. Дисциплини по Документалистика са

включени и в междууниверситетската магистърска програма по мениджмънт на образованието към едноименния институт в Холандия „INTERAULA“.

По проект за модернизиране на образованието и в партньорството със Софийския университет „Св.Климент Охридски“, с Университета в Грац, Австрия и сКомпютърния колеж в Кошалин, Полша започва прилагането на мултимедийни технологии в обучението по архивистика и документалистика, изгражда се лаборатория по Компютърна архивистика с 11 работни станции в ЮЗУ и 4 работни станции в СУ, сървър, скенери, цифрови фотоапарати и камера.Въведени са мултимедийни учебни пособия и е изграден дигитален аудио-визуален архив с извори по устна история, автобиографистика, микроистория, краезнание, социална история, културология и др. Изграден е също архив с 300-минутни записи на седмични кинопрегледи от 1940-те до началото на 1980-те години. И накрая, в новите условия при практиката по архивистика се поставя началото на изграждане на архивна база данни с първите 1092 записа с информация, извлечена от заявления и опис-декларации за постъпване в ТКЗС през 1950-те години.

9. **Пискова, М.** Уловени мигове, пропуснати мигове... Горна Джумая и Благоевград в седмичните кинопрегледи между 40-те и 80-те години на миналия век. В: Надежди и разочарования и историята. Сборник в памет на проф. Милчо Лалков, Благоевград, 2005 г., с. 353-376

За първи път в статията се представя „гласът на кинопрегледите“, съдържащи обекти за Горна Джумая и Благоевград от целия период на създаването и показването на седмичните кинопрегледи в България (1941-1982 г.). Публикувани са текстовете, които озвучават общо 49-те обекта за града, преобладаващата част от които са от времето след 9 септември 1944 г.

От своя страна дигиталните копия на обектите за Горна Джумая и Благоевград са включени в мултимедийния диск „Виртуална Горна Джумая/Благоевград. Кинохроника, фотообрази, публикации“(съставен от екип Кристина Попова, Марияна Пискова, Нурие Муратова, Милена Ангелова, Иван Петров). В диска заедно с частите от кинопрегледите за града са събрани представени също снимки на града, публикувани истории за Горна Джумая и Благоевград и архивни справочници за

документи в Държавен архив-Благоевград.Този първи мултимедиен диск е посветен на светлата памет на проф. Милчо Лалков. (с.396-397)

10. **Пискова, М.** Държавният фотоархив (Национална фотографска агенция)
В:Централният държавен архив, С., ГУА при МС, 2006, с. 56-57 (съвм. с Г.Ламбев)

В юбилейното издание за историята на Централния държавен архив се представя накратко историята на Държавния фотоархив в България до приемането на фотодокументите в системата на българските държавни архиви през 2000-2002 г.

11. **Пискова, М.** Горна Джумая в седмичните кинопрегледи 1941-1980.(Кинопортрет на града) В:Сб.Виртуална Горна Джумая, Бл. 2007 , 18-68

В студията се проследява пътят на кинематографа в Горна Джумая и Благоевград. След най-ранните прожекции и предположенията за първите заснети и незапазени филмови обекти от Горна Джумая се пристъпва към подробно описание на образа на града в седмичните кинопрегледи. Проследява се накратко историята на седмичния кинопреглед и се показва неговата същност и специфика като продукт на пропагандата.

Първият заснет обект в Горна Джумая е от есента на 1941 г. и е документирал тържественото откриване на жп-линията Горна Джумая – Крупник. Преди 9 септември 1944 година са заснети още 3 обекта, като всичките са създадени по повод по време на честването на 40-годишнината на Илинденско-Преображенското въстание от 1903 г.Последният обект от тях въпреки юбилейния характер всъщност представлява панорамен поглед към града, показващ Горна Джумая като проспериращ, град с гиздав вид.

Останалите 45 обекта за Горна Джумая и Благоевград са пропагандни образи от времето след 9 септември 1944 г. и отразяват преименуването на града през май 1950 г., юбилейни чествания на Людмил Стоянов, Владимир Поптомов, на Априлския пленум, както и на 90-годишнината на Солунската гимназия. Образът на социалистическия град е показан и със заводите за ферментация на тютюна, пивоварния завод и хлебозавода, завода за измервателни уреди. Откриването на филиал на СУ през 1976 г., знаковият ансамбъл Пирин, и фестивалът за политическа песен „Ален мак“ също са заснети в

кинопрегледите. Анализът е съпроводен с публикуване на дикторските текстове на всички обекти от седмичните кинопрегледи, като за повечето от тях са допълнени и обогатени описанията с данни за авторите, обема в метри, времетраенето и т.н.

12. **Пискова, М.** Ново постъпление от документи за историята на село Марулево в Държавен архив-Благоевград. В: Сб. Виртуална Горна Джумая, Бл. 2007, с.260-268

В статията са представени съхранените в Държавен архив-Благоевград документи от институциите в село Марулево (фонд на началното училище; фонд на Трудовогорската производителна кооперация „Славова“), както и съдържащи се документи за Марулево в други архивни фондове(сред които Градското общинско управление на Горна Джумая, Църковното и училищно настоятелство Горна Джумая, Градския общински народен съвет Благоевград и др.). Кратък преглед е направен и на груповите фондове, в които се пазят документи за Марулево.

При изпълнение на проект за изучаване на миналото културното разнообразие на община Горна Джумая/Благоевград в църквата на село Марулево са открити архивни документи на Църковното настоятелство. С професионалната помощ и съдействие на колегите от Държавен архив-Благоевград те са обработени и приети за постоянно запазване в архива. От тях е обособен нов архивен фонд 375К Църковно настоятелство с.Марулево, Горноджумайско. Новообособените архивни единици са 19 на брой с общо 960 листа. Документите със справочно значение формират 30 дела със свидетелства за Свето кръщение на жители от селото от 1934 до 1939 г. и в трети опис попадат 79 дела, главно с документи с изтекъл срок на съхранение, дублиращи и др., които подлежат на унищожаване. Към статията е приложен и разработеният от Любима Петрова в Държавен архив-Благоевград инвентарен опис на документите от Църковното настоятелство с. Марулево.

13. **Piskova M.** MEMORY PRESCRIPTIONS: ARCHIVAL POLICIES IN THE SECOND HALF OF THE 20-th CENTURY, *WomenandMinoritiesArchivesVol.1, WOMEN AND MINORITIES: WAYS OF ARCHIVING*, Sofia-Vienna, 2009, 234-246

В статията е направен опит да се проследи политиката на българските архиви по отношение на документите и архивите на жени и малцинства. Търсят се отговори на въпросите има ли по-специално отношение към документите на жените и малцинствата и към техния подбор за приемането им в архивите; каква част от тях са представени във фондовете на архивите; има ли тематични справочници за тяхното откриване; публикувани ли са архивни документи за жени и малцинства в специализираната периодика и т.н. За целите на проучването са обхванати само личните архивни фондове на жени и малцинства и учреденските фондове на институциите на жени и малцинства, съхранявани във всички държавни архиви. Сред тях са фондовете, чиито документи са създадени от дейността на жени, на представители на етнически и религиозни малцинства, а така също документи на женски организации и сдружения, на девически училища, девически манастири, на религиозни институции, на сдружения на представители на религиозни и етнически малцинства, както и училища на етнически малцинства и т.н. Извън обсега на проучването са множеството документи по темата, които остават „скрити” и се съдържат практически във всички други архивни фондове и колекции. Към края на 2009 г. от общо над 65 000 архивни фонда в държавните архиви - 947 архивни фонда са на жени (от личен произход и на институции) и 584 фонда са на представители на малцинствата и техни институции.

За установяване на политиките към документите на жени и малцинства са проучени законовите разпоредби за българските архиви от средата на 20 век до настоящия момент, а така също и методическите предписания и прилагането им в архивите.

Приемането, съхранението и разпределението на документи за жени и малцинства в мрежата на българските архиви, формирането на техните архивни комплекси се осъществява по силата на общовалидните принципи и правила за изграждането и функционирането на архивната система. Не се забелязва по-специална политика и към разкриване на тяхното съдържание и описанието им в справочниците, осигуряващи достъп до документите.

14. **Пискова, М.** Побратимените градове: Докосване между култури и/или размяна на делегации: Благоевград – Батуми, 1964-1989 г., Балканистичен форум, 2010, кн.1, с. 238-313 (съвм. с М.Ангелова)

Зараждането на идеята за побратимяването между градовете се свързва с преодоляване последиците от Втората световна война и на Студената война. Като най-ранен пример се привежда побратимяването през 1944 г. на канадския град Ванкувър и освободеното наскоро съветско пристанище Одеса. През 1964 г. е определено целият Благоевградски окръг да се побратими с една от съветските републики – Аджарската (днес в Грузия). Това побратимяване обаче е предписано да се осъществи по установения в това време социалистически модел. От „уеднаквяването на социално-икономическите структури на побратимените страни“, и от „изравняването на техническото и икономическо развитие в общата идеологическа рамка“ се преследва и очаква да се постигне единната цел – построяване на комунизма. Първите стъпки на сближаването се подпомагат от Българо-съветските дружества и чрез техните структури. В Горна Джумая през 1950-те години дружествата достигат до 42, а секциите – до 30 с членуващи общо 6033 души. През 1964 г. след като отпада българското предложение за превръщането на България в 16-та република на Съветския съюз, се преминава към свързване на българските окръзи и големи градове със съветски области и съветски градове. От декември 1964 г. в Батуми се учредява и Дружеството за Аджарско-българската дружба и приятелство, а два месеца по-рано, през октомври е първото посещение на Аджарската делегация в Благоевградски окръг. Въз основа на документи от архивите в двата града – Благоевград и Батуми, а така също и от Централния държавен архив се разчитат мотивите за избора на двата региона и двата града за побратимяване. В официалните речи се поставят акценти върху историческите съвпадения – „вековно турско робство“, „Освобождението през 1878 г.“, „асимилаторско господство“ и др. Също така през 1960-те години Благоевградски окръг вече е порицаван като провел неуспешен опит за смяна на имената на българите мюсюлмани, а местните партийни функционери са набедени като изпълнили погрешно партийната политика. В този смисъл опитът на Аджария е бил полезен, като република, образувана на религиозен признак, в която преобладаващата част от жителите и през 1960-те г. продължават да са мюсюлмани.

Въз основа на архивните документи в студията се проследяват различните равнища, области на дейност, отрасли, в които се поддържат връзки между побратимените Батуми и Благоевград, Аджария и Благоевградски окръг, коментират се двата договора за сътрудничество от 1960-те и 1970-те години, достига се до примери за пионерските лагери, построяването на паметници и т.н. През 2006 г. обаче, близо

половин век след побратимството, съхранените места на паметта в Батуми с нищо не напомнят за идеологическите акценти в дружбата и за политическите директиви.

Публикуваните документи от Архива на Аджария и от българските архиви са с хронологически граници от 1957 до 1990 г. и илюстрират различните форми на поддържане на взаимоотношенията и побратимството. Съставени са редакционни заглавия на документите, документите, които в оригинал са на руски език са преведени и всички нуждаещи се от уточнение въпроси в документите са съпроводени от пояснителни бележки.

15. **Пискова, М.** Параллели и особености развития българских и грузинских архивов (общедокументально-наследие), В: Историко-филологические изыскания, Санкт-Петербургский государственный университет, Государственный университет „Шота Руставели“, Батуми, 2009, с.294-299

Целта на статията е да представи общото развитие на двете архивни системи – българската и грузинската (последната като част от съветската архивна система), което е довело до създаване на сродни структури. Назовани са също архивните институции, които изграждат съвременната архивна система на Грузия и българските архиви след промените в системата през 1992 г. Посочени са и архивни фондове от архивите на Аджария и Благоевград, в които се намират документи за побратимяването на Благоевград и Батуми през 1964 г.

16. **Пискова, М.** 15 години „Архивистика“ в Югозападния университет „Неофит Рилски“.- Научни известия на Правно-историческия факултет на Югозападния университет, година VI, кн.1-2, Благоевград, 2010 г., с 364-370

Статията е подготвена по повод на 20-годишнината на специалност История в Югозападния университет „Неофит Рилски“ и мястото на изучаването на Архивистика в специалността. Началото поставя първият курс „Увод в архивознанието“ през 1992/1993 учебна година, четен от доц. Андриана Нейкова.

Проследява се разширеното преподаване и изучаване на Архивистика, обхванало трите образователно-квалификационни степени „бакалавър“, „магистър“ и „доктор“, а също и чрез включване в други специалности, сред които Връзки с обществеността, Международни отношения, Културология, Педагогика, Етнология, Балканистика. Подчертава се модернизиранието на университетската архивистика, с помощта на реализирани проекти по програма за Конкурентни системи в обучението и управлението на висшето образование (2003-2004 г.) и програма за Изграждане и осъвременяване на научноинформационни комплекси (2007-2009 г.)

17. Piskova, M. Tobacco in the Weekly Newsreels of the Bulgarian National Film Store. Modernization of the Agriculture in the Conditions of the Globalization, Batumi, 19-21

От общо 110 документални филми, създадени до 1944 г. само един е посветен изцяло на българските тютюни. Създаден е от българската филмова къща “Финакул” през 1942 г. и проследява “отглеждането, производството и манипулацията на производителския тютюн”. Негов социалистически “еквивалент” е първият научно-популярен филм на сценариста, оператора и режисьора Бончо Карастоянов “Дългият път на цигарата” (1949г.).

Темата за тютюна присъства в 95 седмични кинопрегледа от запазените общо 2 364. От тях 4 са от времето на “Българско дело”, т.е. до 9 септември 1944 г., а 91 кинопрегледа са от “Отечествен кинопреглед” (след 9 септември 1944 до 1982 г.).

Два от най-ранните кинопрегледи разказват за Опитния тютюнов институт в Драма и складовете за манипулация в Скопие (от 1943 г.). Темата за тютюна присъства почти без прекъсване в цялото течение на седмичните кинопрегледи. Най-често темата се повтаря през 1960-те и 1970-те г. (повече от 30 пъти годишно).

18. Анчова, К., М. Пискова, М. Тодорова Пореден опит за модернизиранието на документационната и архивната дейност на администрацията (1942-1943г.), Известия на държавните архиви, 101, 2011 г., с. 153-191

19. **Анчова, К., М.Пискова, М.Тодоракова**, Пореден опит за модернизиране на документационната и архивната дейност на администрацията (1942-1943г.), част втора, Известия на държавните архиви, 102, 2012 г., с. 235-273

С публикуваните документи се прави опит да се проследи провежданата целенасочена държавна политика за въвеждане на единство в административно-документационната практика в България и за модернизацията ѝ по време на Втората световна война. Тази задача е поставена на създадения през 1941 г. Институт за стопанска рационализация, чиито документи са запазени във фонд 348К в Централния държавен архив. С оглед на темата са подбрани документи от отдела за „Рационализиране обществената и частна администрация“ и от създадения към него експертен специализиран отраслов комитет. Документите създават конкретна представа за съществуващата деловодна и архивна практика в различни държавни и обществени институции. От друга страна, те проследяват усилията за нейното регламентиране на теоретично и приложно равнище чрез разработването и въвеждането на общи изисквания и единни правила за работа с документите в централните структури на държавната администрация и техните подведомствени учреждения.

20. **Пискова, М.** Кадровото досие на една архивистка в Студията за хроникални и документални филми (юни 1949-май 1951 г.), В: Пол и преход: 1938-1958, С., 2011, с. 153-165

Кадровите досиета като правило се създават в отделите “Личен състав” и се формират за всички служители (с изключение единствено за работниците и т.нар. помощен персонал). В архивния фонд на Българска кинематография са запазени кадрови досиета на служители и творчески работници. Те съставляват три групи: “Кадрови досиета на благонадеждни”(7 архивни единици), “Кадрови досиета на изключени от БКП” (1 архивна единица) и “Кадрови досиета с характеристики и сведения за политическа неблагонадеждност на служители и творчески работници” (7 архивни единици).

Сред кадровите досиета на „политически неблагонадеждните служители и творчески работници“ от Българска кинематография е попаднало досието на завеждащата архива и филмотеката при Студията за хроникални и документални филми. Запазени са общо 14 документа, от които една автобиография и един

задължителен служебен личен формуляр, 3 заповеди (две за наказание и една за уволнение) и 9 характеристики и сведения. Тези документи са свидетелство за една лична драма, за очернянето и общественото порицаване на една жена на 33 години, която е обвинена в “бурно развратно бохемско минало”, в „лесбийски връзки с нейните приятелки”, във финансови злоупотреби, в алкохолизъм и която е уволнена от длъжността си година и половина след първия “сигнал” срещу нея депозиран в отдел “Кадри” на кинематографията.

21. **Пискова, М.** Визуална фотопропаганда социализма в България (на примере Государственного фотоархива), 18-th scientific conferences of professors-teachers and students, Tbilisi, 2011, 30-34

В статията се прави опит да се открият тематичните акценти на държавната фотопропаганда в България непосредствено преди и след 1989 г. За тази цел са проучени всички черно-бели фотодокументи и цветни диапозитиви, които са създадени от репортерите на Държавния фотоархив в София в периода 1989-1993 г. Чрез конкретните фотодокументи се търси отговор на въпроса кои са най-значимите събития в областта на обществено-политическия, културния, стопанския живот в страната според фоторепортерите на Държавния фотоархив.

22. **Пискова, М.** Предписанията на паметта: Архивни политики към документалното наследство на жени и малцинства в българските архиви през втората половина на XX век и началото на XXI век., Сб. “Архиви на жени и малцинства”, Благоевград, Университетско издателство „Неофит Рилски“, 2011 г., с.14-37

Проблемът за пътищата на архивиране на документите на жени и малцинства в България е разгледан на основата на българските държавни архиви, като структурна част на националната архивна система. Извън кръга на проучването остават документите от Централния и местните партийни архиви, а също и от ведомствените архиви с постоянен състав от документи.

В студията се проследяват предписанията на архивното законодателство и методическите указания от самото начало – от създаването на архивната система в България, които определят мястото на архивните документи на жени и малцинства в архивната система. Определя се броят на комплектуваните архивни фондове на жени (лични фондове на жени и учреденски фондове на женски институции) и архивни

фондове на малцинства (предимно фондове на културно-религиозни и просветни организации, малцинствени училища). Представят се данни за фондовете на жени и малцинства според категоризацията на архивни фондове (I-ва, II-ра и III-та категория), както и според признаците за национално или местно значение и по време на създаване – преди и след 9 септември 1944 г. Анализът на достъпа до документите за жени и малцинства е съпроводен от приложения за създадените в българските архиви публикувани каталози за жени; тематични прегледи за жени; тематични и фондови прегледи за малцинства и за документалните публикации по темата в Известия на държавните архиви.

23. **Piskova, M., N.Muratova** TEACING ARCHIVAL STUDIES IN SOUTH-WESTERN UNIVERSITY, BLAGOEVGRAD, INNOVATIVE ASPEKTS OF STUDY OF THE BLACK SEA COUNTRIES CULTURE, HISTORY, ANTROPOLOGY, LITERATURE AND LINGUISTICS, Blagoevgrad-Batumi, 2011, 215-223

Представено е обучението по Архивистика в Югозападния университет, извървяло пътя от един курс с 30 часа лекции за всички студенти от специалност История до изучаване на Архивистика в трите образователно-квалификационни степени „бакалавър“, „магистър“ и „доктор“ и до включването на дисциплини по Архивистика и Документалистика в други специалности, вкл. и за студентите по Право, Международни отношения, Европеистика и др.

24. **Piskova, M., N.Muratova**, TheMultimediaCenter of Computer, ArchiveStudies, DigitalArchives, History of localself-governmentandteachingArchivestudiesinSouth-WestUniversity “NeophiteRilsky”, ARCHEION, III, 2012, Batumi, 52-61

Целта на статията е да запознае читателите на третия брой на специализираното списание на Аджарското архивно управление „Arheion“ с българския опит в обучението по Архивистика в Югозападния университет „Неофит Рилски“.

Проследява се развитието в обучението по Архивистика в университета в Благоевград, началото на което е поставено през 1992 г. (това е третият университет в

България след СУ и ВТУ, в който се чете курс по Архивистика). Въз основа на проект за мултимедийно обучение от 2004 г. се въвежда нов модел на практическо обучение в бакалавърската степен и в магистърската програма “Архиви и музеи. Опазване на културното наследство в информационното общество”. Студентите се обучават и създават цифров корпус от документи.

Лекциите и упражненията на студентите от бакалавърската степен и магистърската програма се провеждат в Мултимедийния център по компютърна архивистика, дигитални архиви и история на местното самоуправление. В процеса на обучение студентите се запознават с технологиите ретроконверсия, изграждане на база данни, цифровизиране на негативи.

С реализирането на проект „Дигитални архиви“ – съвременни перспективи за научно обръщение на националното документално наследство“, от 2007-2009 г. се осъществява още по-тясно сътрудничество между ЮЗУ и Държавна агенция „Архиви“ в научноизследователската дейност и в практическото обучение на студентите от Благоевград. Проектът е реализиран с прякото участие на студенти от специалност История, които прилагат на практика единната методика при описанието и дигитализирането на националното архивно наследство. В хода на проекта студентите от ЮЗУ създават също така корпус от дигитални архивни справочници.

25. Муратова, Н., М. Пискова, Архивоведение в Юго-Западномуниверситете „Неофит Рилски“ Благоевград, Известия Северо-Осетинского института гуманитарных и социальных исследований(СОИГСИ), вып.,8, Владикавказ, 2012, с.330-334

Представя се обучението по Архивистика в Югозападния университет, което е въведено през 1992/1993 г. с общ курс за специалност История. Освен основните курсове по класическа архивистика от 2003/2004 година е въведен курс по компютърна архивистика. Акцентът в статията е поставен върху основните технологии и изгражданите бази данни от студентите в рамките на този курс и на архивната практика. Подчертават се изградените връзки между обучението по компютърна архивистика с историческите дисциплини, изучавани от студентите.

26. **Пискова, М.**Первыйхудожественныйфильм о Русско-турецкойвойне 1877-1878 г. (на основе болгарскихархивов)South-WestGeorgia (history, archaeology, ethnology), International Science Conference, Batumi, 15-16.08.2013, ConferenceMaterials, Batumi, 2013, p. 16-24

В статията се проследява историята на създаване на първия съвместен съветско-български филм за Руско-турската война 1877-1878 г. въз основа на част от запазените писмени документи в Централния държавен архив. На анализ са подложени пет архивни единици от архивния фонд на Студията за игрални филми: две досиета на филма с общо 249 л., една архивна единица с режисьорския сценарий на Сергей Василев, преведен от Атанас Далчев (176 л.); една архивна единица с протоколи от Художествения съвет, официална кореспонденция във връзка с филма и заповеди за изучаване на съветския опит (211 л.) и една архивна единица съдържаща общи заповеди, сред които и за „Героите на Шипка“.

Сред видовете документи, които позволяват да се проследи процесът на създаване на филма са официални писма, планове, финансови отчети, заповеди по личния състав, общи заповеди, доклади и докладни записки и др. Според оформлението си те са оригинали, с подпис и печат; чернови, ръкописи, машинописни копия. Срещат се и графични документи, таблици и схеми. Във фонда на студията са запазени и специфични документи, които отразяват кинематографичния процес – режисьорски сценарий, монтажни листове за дублиране на филма на български език; оперативно-производствени планове за летните, есенните и зимните снимки; монтажнотехнически ведомости. Въпреки официалния характер на тези архивни документи, те съдържат свидетелства за оказвано влияние и контрол при създаването на филма.

27. **Piskova, M.** TheImage of theRusso-OttomanWar of 1877 - 1878 inBulgarianweeklynewsreels (1941-1980), Skopje, 2013, 131-146 (под печат)

Седмичните кинопрегледы се определят като оперативна информация, репортаж на актуални събития и факти на съвременния живот; седмични магазинни предавания от 10-15 минутни с актуални кратки новини с изображения.До зрителите обаче тези

„новини“ достигат най-малкото с една, но по-често с повече седмици закъснение. Това технологично време е необходимо, за да се заснемат актуалните събития, да се сглоби цялостният кинопреглед от заснети обекти от различни оператори, да се озвучи кинопрегледът с дикторски текст и подходяща музика в съответствие с концепцията на редактора. И не на последно място, завършеният кинопреглед се допуска до излъчване след съответната оценка на цензуриращите органи и редакционни съвети.

В седмичните кинопрегледи от 1940-те до края на 1980-те години доминира официалният образ на Руско-турската война 1877-1878 г., представен на тържествени чествания. Той е изграден с образите на политическата власт и най-висшестоящите държавни и партийни управници, участници в тържествени чествания, в поднасяне на венци и цветя, които произнасят речи, откриват паметни плочи.

Местата на паметта, на които официално се чества Руско-турската война според 63-те седмични кинопрегледа, са Шипка (17 пъти), Плевен (13 пъти), София (12 пъти) и веднъж на 3 март мястото на честването е в Москва пред паметника на загиналите в Плевен руски войници.

Най-плътно покрити с обекти за войната са кинопрегледите, създадени през 1967 и 1968 г. по повод 90-годишнината от началото или края на войната (общо 10 кинопрегледа), както и кинопрегледите от 1977-1978 г., отразяващи 100-годишнината от войната (общо 8 кинопрегледа).

28. **Попова, К.** N.Muratova, M.Angelova, M.Piskova, P. Vodenicharov, A.Pashova, Battles in the Past' or 'Battles for the Past': Bulgarian National Models of Memory and Memory Policy, *Balkanistic Forum* (1/2013), 34-55

Статията проследява развитието на мемориалната култура в България след Руско-турската война 1877 – 1878 г. до днес по отношение на историографията, местата на паметта, честванията и учебниците за училище. Анализирани са трансформацията от традиционната религиозна памет в модерни политики на паметта, като са представени основните периоди: периодът от Освобождението до 1944 г., доминиран предимно от мита за Санстефанска България; комунистическият период 1944 – 1989, доминиран от мита за двойните освободители; посткомунистическият период след 1989, белязан от конфликти и войни на паметта.

29. **Пискова, М.** Архивният образ на филма „Героите на Шипка“ - сп. Българска етнология, 2014, кн.№3, 299-314

„Героите на Шипка“ са замислени и реализирани като модел за и образец на българското национално кино, но при съветски сценарий, режисура и постановка, с преобладаващо българско финансиране, български терен и участващи в снимките 10 000 войници и офицери от българска армия. Писмените архивни следи от филма позволяват да се открие една по-невидима страна на връзките и зависимостите в съвместната продукция. Чрез официалните документи, макар и само от български институции, се очертават трите равнища на съветското влияние. Първото е чрез сполучливия избор на темата за Освободителната Руско-турска война 1877-1878 г. Второто е употребата на темата за „второтоосвобождение“ на България през 1944 г. и поддържането на мита за двойните освободители. Третото е под формата на съвместния екип и съветската школа за квалификация на българските кинематографисти. Писмените документи съдържат също така не малко примери и за българска активност, за често пъти търсената, а не само налагана съветска помощ, покровителство, но и зависимост.

30. **Piskova, M.** Documentary Evidence of the Creation of the Film “Heroes of Šipka” in Bulgarian Archives, Балканистичен Форум (Balkanistic Forum), 1-2-3/2014, 141-168

Цел на студията е да представи българо-съветската продукция на първия и за двете кинематографии игрален филм за Руско-турската война 1877-1878 г. „Героите на Шипка“ през призмата на издирените архивни следи за него в Централния държавен архив.

Основните извори, през които се проследява процесът на създаване на филма са съсредоточени в архивния фонд на Студията за игрални филми (ф. 404) в Централния държавен архив. Освен тези най-компактно събрани архивни следи в други архивни фондове са открити документи за финансирането, за придвижване на снимачните екипи, за упражняване на контрол над работата и т.н. Във фонда на Министерския съвет са запазени разпорежданията, постановленията за производство на филма и

принадлежащите към тях доклади, обосновки, документи за съгласуване с други институции и т.н. В преобладаващата си част проучените документи са официални по характер, оригинали, входящи и изходящи документи в съответните институции и са в обем, който позволява да се състави разказ за филма през една от страните, участвали в съвместната продукция, от българската.

31. **Пискова, М.** „Не забравяйте за звукооператора!“, Балканистичен Форум, 2015, кн.1, с.195-208

Статията е опит да се направят известни някои премълчавани събития около създаването на първия българо-съветски филм „Героите на Шипка“. За целта са използвани архивни документи, предимно от българските архиви; публикувани отзиви и статии за филма, а също и спомени на съвременници. Приведените примери потвърждават трудността да се достигне до изворите, които са свързани с налаганите от властта тайни и премълчани събития в началото на 1950-те години. Поставят се повече въпроси, отколкото отговори за забравата, която тегне над съветския, всъщност украински звукооператор Александър Максимович Бабий, загинал при катастрофав България по време на създаването на филма.

32. **Пискова, М.** Русско-турецкая война 1877-1878 гг. в болгарском кинематографе (на примере архивных документов о фильме „Герои Шипки“), В: Кавказ-Карпаты-Балканы: геополитические, этноконфессиональные, региональные и локальные компоненты национального менталитета в 18-20 вв., Ставрополь, 2015, с. 90-94

Прегледът започва с най-ранните българските игрални филми, в които присъства темата за османското владичество и за Освобождението на България. Сред тях са „Най-вярната стража“, 1928 г., „Бунтът на робите“, 1933 г., „Страхил войвода“, 1936-1937 г. „Огнена диря“, 1946 г. Проследяват също българските исторически филми, създадени след национализацията на българската кинематография през 1948 г. до края на 1989 г. От тях три са филмите, които отразяват непосредствено хода на Руско-турската война 1877-1878 г.: „Героите на Шипка“, „Юлия Вревска“ и телевизионният „Пътят към София“.

В статията се прави за първи път сравнителен преглед между запазените в българските и в руските архиви документи и архивни следи, останали след филма „Героите на Шипка“. На по-подробен анализ се подлагат документите от българските архиви, които в преобладаващата си част са официални и отразяват българската страна на съвместната продукция „Героите на Шипка“.

33. **Piskova, M.** A movie about the Russo-Ottoman War from the time of the Cold War, Workshop “NATO, Warsaw Pact and Politics of Memory” (Stavropol’/RU, 28.03.2015) (под печат)

В своята цялост запазеното архивно наследство, останало от и след създаването на съветско-българския филм за Руско-турската война от 1877-1878 г., потвърждава недвусмислено и категорично, че филмът „Героите на Шипка“, както впрочем и всеки друг исторически игрален филм, отразява както историческото време на сюжета си, така и времето, в което е създаден. Първите думи от тържествената премиера на филма са показателни и определят времето, в което филмът се създава и показва пред зрителите като *„време на зловецото жужение и заплахата за света и цивилизацията с унищожение, време на прокрадващото се бръмченена оси: чърчиловци, айзенхауеровци, дълесовци, пентагоновци.“*

34. **Popova Kristina Mariyana Piskova** - "The Gullet" of the War. The Molokans from the District of Yerevan and the Russian Preparation for the Caucasus Front in 1877 (под печат)

Изследването е проведено върху документи за Руско-турската война в Държавния архив на Република Армения в Ереван. Проследява се организацията на подготовката, съхраняването и транспортирането на сухари за Кавказкия фронт на Руско-турската война 1877 - 1878 г. Руското командване решава голяма част от сухарите да бъдат приготвени от руски заселници в Южен Кавказ, най-вече от т. нар. молокани, така, както това е направено по време на Кримската война 1853 - 1856 г.

Молоканите са една от немалкото християнски секти, които са заселени в този район през 19 век наред с духобори, менонити и др, които по религиозни причини не приемат участието във войната. Но Руско-турската война 1877 - 1878 г. въвлича в

своите дейности много повече хора от участниците в директните военни сблъсъци. Религиозните малцинства в Кавказ са мобилизирани за денонощна работа в тежки условия да приготвят и транспортират сухарите. Техните ресурси са използвани за военни цели. Въпреки, че молоканите са сред сектантите, които са против войната и насилието, техните села участват в тази важна военна операция.